

ลายผ้าอัตลักษณ์ลำปาง

“ลายละกอนไส้หมู”

จังหวัดลำปาง ได้ดำเนินการศึกษา สืบค้น และจัดทำข้อมูลลายผ้าอัตลักษณ์ลำปาง เพื่อน้อมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้ ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนี พันปีหลวง ที่ทรงพระวิริยะอุตสาหะ ปฏิบัติพระราชกรณียกิจในการส่งเสริมเรื่อง “ผ้าไทย” และสิ่งทอท้องถิ่น ที่เกือบสูญหายไปให้กลับมาได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย ตลอดจนส่งเสริมยกระดับผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาทางด้านวัฒนธรรมให้มีความโดดเด่น สร้างอาชีพ สร้างรายได้ และนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดียิ่งขึ้น

โดยมีคณะกรรมการคัดเลือกลายผ้าอัตลักษณ์ลำปางซึ่งประกอบไปด้วยหัวหน้าส่วนราชการต่าง ๆ ในจังหวัดลำปางโดยมีนายสิทธิชัย จินดาหลวง ผู้ว่าราชการจังหวัดลำปางเป็นประธาน พร้อมด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการเกี่ยวกับเรื่องผ้า และอารมณ์ของจังหวัดลำปาง และดินแดนล้านนา อาทิ อาจารย์วิถิ พานิชพันธ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านผ้าอัตลักษณ์ลำปาง อาจารย์โกมล พานิชพันธ์ เจ้าของพิพิธภัณฑสถานโกมลผ้าโบราณและผู้เชี่ยวชาญด้านเครื่องแต่งกายและอารมณ์ล้านนา ผู้ช่วยศาสตราจารย์เอียรชยา อักษรดิษฐ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านผ้าอัตลักษณ์ล้านนา และอาจารย์สิทธิพันธ์ุ เหรา ผู้เชี่ยวชาญด้านเครื่องแต่งกายและอารมณ์ล้านนา ได้ทำการศึกษา และร่วมกันคัดเลือกลายที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดลำปาง เพื่อพัฒนาเป็นลายผ้าที่แสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ ของจังหวัดลำปาง และสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ภูมิปัญญา วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์อันโดดเด่น

ตัวอย่าง ลายไส้หมูที่ปรากฏในสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ของจังหวัดลำปาง

ลายไส้หมู ถือเป็นหนึ่งในกลุ่มลวดลายที่แสดงอัตลักษณ์ของศิลปะลำปางอย่างชัดเจน ลายไส้หมูจัดอยู่ในกลุ่มลายขี้เมฆ หรือลายเมฆไหล ซึ่งเป็นเป็นกลุ่มลายที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะแบบจีนที่เข้ามามีบทบาทต่อรูปแบบศิลปะล้านนาและได้มีพัฒนาการจนกลายเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตนจากรูปลักษณ์ของลวดลายในการขุดม้วนไปมาในกรอบลายรูปแบบต่าง ๆ ถูกลมองว่ามีรูปลักษณ์คล้ายกันกับไส้หมูแต่บทบาทการใช้งาน รวมถึงสัญลักษณ์ที่ปรากฏยังคงอยู่ในบริบท ของลายเมฆไหล

เหมือนเดิม โดยพบการใช้ลวดลายไส้หมูในพื้นที่บริเวณ ลุ่มแม่น้ำวังตั้งแต่เขตพื้นที่อำเภอวังเหนือ ล่องลงมา จนถึงพื้นที่เขตอำเภอเถินและแม่พริก นอกจากนี้ยังพบ หลักฐานลวดลายไส้หมูปรากฏอยู่ในพื้นที่ชุมชนอื่น ๆ ในจังหวัดพะเยา เชียงราย ซึ่งกลุ่มเหล่านี้ล้วนมีที่มา ของชุมชนที่เชื่อมโยงกับจังหวัดลำปางมาแต่ครั้งอดีต โดยเฉพาะการอพยพโยกย้ายของผู้คนชาวลำปาง ในช่วงสมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นต้นมา หรืออำเภอลองและ อำเภอวังชิ้นที่เคยเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของจังหวัดลำปาง มาก่อน ส่งผลให้ศิลปะและวัฒนธรรมรวมถึงร่องรอย ลวดลายไส้หมวยังคงตกค้างอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวด้วย

ลายไส้หมูวิหารพระเจ้าแสนแซ่ วัดปงสนุกเหนือ

ลวดลายไส้หมู ที่ปรากฏในสถาปัตยกรรมในจังหวัดลำปาง
ที่มา : อาจารย์วิถี พานิชพันธ์

ปัจจุบันยังไม่พบหลักฐานที่มาของลายไม้ที่แน่ชัด แต่หลักฐานเก่าแก่พบว่า ลวดลายดังกล่าวเป็นที่นิยมในช่วงสมัยเจ้าหลวงวรรณรังสี หรือราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ถึงช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๕ เป็นต้นมา ซึ่งในยุคดังกล่าวถือเป็นยุคที่งานศิลปกรรมลำปางเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการทำนุบำรุงพุทธศาสนา ส่งผลให้ลวดลายไม้ไปปรากฏอยู่ตามอาคารศาสนสถาน โดยใช้ตกแต่ง

อาคารและเสนาสนะต่างๆภายในวัด อาทิ วิหาร อุโบสถ

ธรรมมาสน์ อาสนะของสงฆ์ สัตตภัณฑ์ เป็น

ต้น รูปแบบลวดลายส่วนใหญ่มักจะปรากฏเป็นงานเทคนิคไม้แกะสลักปิดทอง และงานไม้แกะสลักประดับกระจก นอกจากนี้ยังพบลายไม้ในรูปแบบลายคำ และงานปูนปั้นประดับงานพุทธศิลป์ ซึ่งพบจำนวนมากนี้ นอกจากการนำไปใช้ประดับอาคารในพุทธศาสนาแล้วยังพบว่ามีให้นำไปใช้ประดับอาคารบ้านเรือน โดยเฉพาะไม้แกะสลักเหนือบานประตูของเรือนที่เรียกว่า ห้ายนต์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของพื้นที่ส่วนบุคคลภายในเรือนแบบล้านนาโบราณ ซึ่งเรือนในพื้นที่จังหวัดลำปางนั้นพบว่านิยมใช้ลายไม้ในการแกะสลักเพื่อใช้เป็นห้ายนต์เป็นจำนวนมากอีกทั้งการนำมาใช้ในการตกแต่งเครื่องเงินแบบโบราณ เป็นตลับ พาน หรือข้าวของเครื่องใช้อื่นๆ อีกด้วย

ดังนั้น ลายละคอนไม้แกะสลัก จึงเหมาะสมในการเป็นลายอัตลักษณ์ของจังหวัดลำปาง เป็นลวดลายของสกุลช่างลำปางที่ปรากฏเฉพาะในเขตลุ่มน้ำวัง ลักษณะของลวดลายต่อเนื่องตลอดชิ้นงาน ไม่ขาดช่วง และยังสามารถเลื่อนไหล ปรับรูปแบบให้มีความเป็นสากลและร่วมสมัย สามารถนำไปใช้ต่อยอดในการผลิตผ้าได้หลากหลายเทคนิควิธี อาทิ เทคนิคการจก การพิมพ์ลาย การปักทอ การมัดย้อม รวมถึงพัฒนาลวดลายให้สามารถนำไปใช้กับผลิตภัณฑ์อื่นๆ ได้

นอกจากนั้นแล้ว ยังได้มีการกำหนดสีอัตลักษณ์ลำปาง คือ สีแดงครึ่ง สีเขียวมะกอก และสีดินภูเขาไฟ ซึ่งสีแดงครึ่งและสีเขียวมะกอก เป็นสีที่นิยมใช้บนผืนผ้าของจังหวัดลำปางมาตั้งแต่อดีต เนื่องจากจังหวัดลำปางเป็นแหล่งปลูกครึ่งจำนวนมาก และมีดินจากภูเขาไฟแฝด คือภูเขาไฟตอยผาคอก-จำปาแดด และผาคอก-หินฟู ซึ่งไม่เหมือนที่ใดในประเทศไทยอีกด้วย

อ้างอิงข้อมูลจาก

๑. อาจารย์ธวัชชัย ทำทอง

อาจารย์ประจำสาขาวิชาการท่องเที่ยว

และธุรกิจบริการ คณะวิทยาการจัดการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

๒. สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง

ตัวอย่างลายละกอนไส้หมู ที่สามารถนำมาปรับใช้เป็นผลิตภัณฑ์รูปแบบต่างๆได้

ออกแบบโดย ยุจเรศ สมณา